

Examen HAVO

2014

tijdvak 1
donderdag 22 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Het examen bestaat uit 30 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 73 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Besluitvorming rondom studiefinanciering

Bij deze opgave horen de teksten 1 en 2 en figuur 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Tijdens de regeringstermijn van kabinet-Rutte 1 (oktober 2010 tot november 2012) werd het fundament gelegd voor een regeling om studenten te stimuleren hun studie tijdig af te ronden: de zogenaamde 'langstudeerboete'. Zowel de Tweede als de Eerste Kamer ging akkoord met het voorstel.

Vanaf het eerste voorstel is er vanuit verschillende hoeken kritiek geweest op de langstudeerboete van ruim drieduizend euro. Tijdens de formatie van het kabinet-Rutte 2 sneuvelde het plan, maar werden wel andere wijzigingen voorgenomen. De studiefinanciering zou plaats moeten maken voor het sociaal leenstelsel.

Bij de huidige studiefinanciering krijgen studenten maandelijks een bepaald bedrag gedurende vier jaar. Dit bedrag hoeft niet te worden terugbetaald mits de studie wordt afgerond binnen tien jaar. Bij het sociaal leenstelsel kan de student, om de studiekosten te betalen, lenen bij de overheid tegen een gunstig tarief. Het gehele bedrag moet naar draagkracht worden terugbetaald als de student is afgestudeerd en een baan heeft gevonden. De studiefinanciering als gift komt hiermee te vervallen voor de studenten die vanaf september 2014 hun opleiding starten.

Lees de regels 1 tot en met 26 van tekst 1.

Onderwijs is een collectief goed. Een van de kenmerken van een collectief goed is dat de overheid nodig is voor de ontwikkeling en de instandhouding ervan.

- 1p 1 Leg uit welk ander kenmerk van een collectief goed te herkennen is in de uitspraak van de rechter.

Pressiegroepen zoals ISO, LSVb en LKvV, kun je op grond van drie kenmerken indelen in soorten. Eén van die kenmerken is het wel of niet behoren tot het establishment.

- 2p 2 Leg uit welk ander kenmerk van pressiegroepen af te leiden is uit de regels 15-24 van tekst 1.

Nederland is een rechtsstaat. Studenten proberen middels een kort geding een politiek besluit ongedaan te maken.

- 2p 3 Leg uit welk beginsel van de rechtsstaat te herkennen is in de mogelijkheid om een politiek besluit aan te vechten via de rechter.

Een student kan voor studentenbelangen opkomen door actief te worden binnen een pressiegroep. Een student zou voor datzelfde doel ook actief kunnen worden binnen een politieke partij. De overeenkomst tussen beide soorten organisaties is dat ze allebei een intermediair zijn tussen burger en overheid. Er zijn echter ook twee verschillen: pressiegroepen en politieke partijen gaan op verschillende manieren met studentenbelangen om en ze proberen op verschillende manieren invloed op de besluitvorming uit te oefenen.

4p 4 Beschrijf de twee verschillen tussen pressiegroepen en politieke partijen.

Lees de regels 27 tot en met 53 van tekst 1.

Tekst 1 werd geschreven toen de regering steunde op een coalitie van CDA en VVD. Volgens de tekst was een meerderheid in de Tweede Kamer (81 zetels) voor het veranderen van het studiefinancieringsstelsel. Toch waren er eerst verkiezingen nodig voordat die verandering in gang gezet werd.

4p 5 Geef twee mogelijke redenen waarom de VVD-fractie in de Tweede Kamer pas na de verkiezingen van september 2012 instemde met het afschaffen van de langstudeerboete.

In regel 48 worden drie politieke partijen genoemd die nog voor handhaving van de langstudeerboete zijn: CDA, SGP en ChristenUnie. Deze partijen behoren tot eenzelfde politieke stroming.

1p 6 Tot welke politieke stroming behoren deze drie partijen?

Lees de regels 54 tot en met 67 van tekst 1.

De VVD en de PvdA zijn om verschillende redenen voorstander van het sociaal leenstelsel. In het sociaal leenstelsel zijn uitgangspunten te herkennen van twee politieke stromingen: de stroming waar de VVD toe behoort en de stroming waar de PvdA toe behoort.

- 4p 7
- Noem de stroming waar de VVD toe behoort en leg uit welk uitgangspunt van die stroming in het sociaal leenstelsel te herkennen is.
 - Noem de stroming waar de PvdA toe behoort en leg uit welk uitgangspunt van die stroming in het sociaal leenstelsel te herkennen is.

Lees tekst 2.

1p 8 Welke taak van het parlement is te herkennen in tekst 2?

Een voorstel wordt zowel door de Tweede Kamer als door de Eerste Kamer besproken. Hoewel in de Grondwet niets staat over een taakverdeling tussen Tweede en Eerste Kamer, blijkt in de praktijk dat beide Kamers verschillende accenten leggen.

- 2p **9** – Waar besteedt de Eerste Kamer in het algemeen meer aandacht aan dan de Tweede Kamer?
– Leg uit waarom het nodig wordt gevonden dat een wetsvoorstel ook in de Eerste Kamer behandeld wordt.

Zie tekst 2.

De regeringspartijen hebben wel een meerderheid in de Tweede Kamer maar niet in de Eerste Kamer.

- 2p **10** Geef een mogelijke oorzaak waardoor de procentuele zetelverdeling van de Eerste Kamer niet overeenkomt met die van de Tweede Kamer. Leg je antwoord uit.

Brinkman zei (tekst 2 regel 11-13): “Liever een op tijd gewijzigd dan een verworpen voorstel”.

- 2p **11** Leg aan de hand van formele middelen van de Eerste en Tweede Kamer uit wat Brinkman met zijn opmerking bedoelt.

De Europese Unie maakt het makkelijker voor studenten om in het buitenland te gaan studeren. De Europese Unie stimuleert dat ook.

- 3p **12** Leg uit dat het studeren in een ander land van de Europese Unie aansluit bij de oorspronkelijke doelen van de Europese samenwerking. Verwerk in je antwoord twee oorspronkelijke doelen van de Europese samenwerking.

Bekijk figuur 1.

In september 2012 waren er verkiezingen en daarna begonnen de formatiebesprekingen. Vooruitlopend op het nieuwe regeerakkoord maakten Samsom en Rutte, de onderhandelaars van de beoogde regeringspartijen, bekend dat ze over een aantal onderwerpen al tot een akkoord waren gekomen, een deelakkoord dus. Naar aanleiding daarvan maakte tekenaar Tom Janssen een cartoon (figuur 1).

- 2p **13** Leg uit wat de afgezaagde armen te maken hebben met ons kiesstelsel.

Opgave 2 Crisis en de publieke omroep

Bij deze opgave horen de teksten 3 en 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Onder invloed van de economische crisis hervormt de regering de publieke omroep. In 2012 gaf de overheid € 917 miljoen uit aan media. Vanaf 2013 wordt dat mediabudget stapsgewijs verlaagd. De bezuiniging loopt op tot een bedrag van € 200 miljoen in 2015.

In het regeerakkoord van oktober 2012 staat een korte mediaparagraaf (tekst 3). Staatssecretaris Sander Dekker stuurde op 6 december 2012 een brief aan de Kamer waarin de plannen uit het regeerakkoord verder zijn uitgewerkt (tekst 4).

Lees tekst 3.

- 3p 14 Leg uit op welke wijze het Stimuleringsfonds voor de Pers bijdraagt aan de kwaliteit van de democratie.

In artikel 7 van de Grondwet staat dat burgers het recht hebben op het uiten van hun mening. Dit artikel regelt daarmee de relatie overheid-burger met betrekking tot informatie-uitwisseling. De relatie overheid-burger met betrekking tot informatie-uitwisseling wordt ook geregeld in artikel 10 van het *Europees Verdrag van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM)*.

- 2p 15 Waarover gaat artikel 10 van het EVRM en wat voegt het toe aan artikel 7 van de Grondwet? Gebruik in je antwoord de begrippen 'zender' en 'ontvanger'.

De mediaparagraaf van het regeerakkoord gaat vrijwel helemaal over de publieke omroep en nauwelijks over de geschreven pers. De overheid heeft in haar regelgeving altijd al meer aandacht aan de publieke omroepen besteed dan aan de geschreven pers.

- 2p 16 Geef een verklaring voor deze ongelijke verdeling van aandacht van de overheid.

Lees de regels 1 tot en met 14 van tekst 4.

- 2p 17 Welk verband kan gelegd worden tussen het marktmechanisme en de 'verschraving van het media-aanbod'?

Lees de regels 15 tot en met 26 van tekst 4.

De overheid neemt verantwoordelijkheid voor de publieke functies van de media. Een van die functies is de informatievoorziening.

Staatssecretaris Dekker noemt een publieke omroep een pijler onder het mediabeleid. Hij geeft daarmee het belang aan van een publieke omroep voor het mediabeleid.

- 2p **18**
- Wat is het doel van het mediabeleid met betrekking tot informatievoorziening?
 - Leg uit dat de overheid haar beleid met betrekking tot informatievoorziening beter gestalte kan geven mét dan zónder publieke omroep.

De overheid ondersteunt met haar mediabeleid de informatieve functie van de media en geeft weinig steun aan de amuserende functie.

De staatssecretaris wil meer programma's van Nederlandse makelij.

- 2p **19**
- Leg uit dat een andere maatschappelijke functie van de media versterkt kan worden door deze voorkeur van de staatssecretaris.

De overheid regelt veel voor de publieke omroep en tegelijkertijd staat in artikel 7 van de Grondwet dat ze zich niet met de inhoud mag bemoeien.

- 2p **20**
- Geef een reden waarom artikel 7 in de Grondwet is opgenomen.

In de regels 15-17 van tekst 4 staat dat de media "grote invloed" hebben. Deze uitspraak van de staatssecretaris kan niet met alle mediatheorieën ondersteund worden.

- 6p **21**
- Leg aan de hand van elk van de volgende theorieën uit wat volgens die theorie de invloed van de media is op de meningsvorming van burgers.
- framingtheorie
 - theorie van de selectieve perceptie
 - agendasettingtheorie

Opgave 3 'Project X Haren'

Bij deze opgave horen de teksten 5 tot en met 8 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Een uitnodiging voor een verjaardagsfeest werd van Facebook verwijderd nadat duizenden bezoekers zich op internet voor het feest hadden aangemeld. Andere Facebookgebruikers hadden hierop een eigen 'event' aangemaakt en het verjaardagsfeest omgedoopt tot 'Project X Haren'. 'Project X' is een rechtstreekse verwijzing naar een Amerikaanse film waarin een puberfeest uit de hand loopt.

Dat een onschuldig bericht op Facebook uiteindelijk kan leiden tot rellen bleek op 21 september 2012 (tekst 5). Diverse deskundigen gaven hun visie op de rellen in Haren (tekst 6). Enkele relschoppers zijn inmiddels voor de rechter verschenen (tekst 7). Daarnaast hebben de rellen in Haren geleid tot een discussie over de rol van de sociale media (tekst 8).

Lees de regels 1 tot en met 29 van tekst 5.

De rellen in Haren hebben gevolgen voor inwoners en bedrijven in Haren. Deze gevolgen kunnen materieel en immaterieel van aard zijn.

- 2p 22 Noem twee immateriële gevolgen die deze rellen voor de inwoners van Haren kunnen hebben.

Lees de regels 30 tot en met 38 van tekst 5.

Het publiek verwacht volgens tekst 5 geen taak- of leerstraffen, maar wil "lik op stuk en stevige gevangenisstraffen".

- 3p 23 Leg uit dat 'stevige gevangenisstraffen' een voorbeeld zijn van repressie maar dat er ook een preventieve werking van verwacht wordt. Maak in je antwoord onderscheid tussen twee soorten preventie.

Lees tekst 6.

Er bestaan verschillende verklaringen voor het ontstaan van crimineel gedrag. In tekst 6 zijn sociaalpsychologische verklaringen te herkennen.

- 4p 24 Welke twee sociaalpsychologische verklaringen zijn te herkennen in tekst 6? Geef bij elk van de verklaringen het bijbehorende citaat met regelnummers.

De aanwezigheid van alcohol (en drugs) wordt gezien als risicofactor voor het ontstaan van rellen.

- 2p 25 Geef twee andere risicofactoren die de kans vergroten dat iemand zal gaan rellen.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Lees tekst 7.

Bij de bestrijding van criminaliteit heeft het Openbaar Ministerie drie hoofdtaken.

- 3p **26** Noem de drie hoofdtaken van het OM en geef bij elke hoofdtaak één zin uit tekst 7 waarin die hoofdtaak aan de orde komt.

Slachtoffers hebben de mogelijkheid om een schadevergoeding te vorderen zonder daarvoor een aparte civiele procedure te hoeven voeren. De politierechter uit tekst 7 heeft bijvoorbeeld een schadevergoeding toegewezen aan vijf agenten.

- 2p **27** Noem twee andere maatregelen die de afgelopen decennia zijn genomen om de positie van slachtoffers binnen het strafrecht te verbeteren.

Bij een strafproces wordt aan de hand van drie vragen door de rechter getoetst of de persoon die verdachte is, voor een bepaald feit gestraft moet worden. Zo wordt altijd getoetst of gedrag wederrechtelijk is.

- 2p **28** Welke twee andere vragen worden bij een strafproces getoetst?
- 1p **29** Welke juridische mogelijkheid staat open voor veroordeelden indien zij het niet eens zijn met de uitspraak van de (politie)rechter?

Lees tekst 8.

De minister van Veiligheid en Justitie verschilt van mening met de voorzitter van de politievakbond. Minister en politie hebben beiden een taak in de rechtsstaat. Bij hun meningsverschil komt het dilemma van de rechtsstaat tot uiting.

- 3p **30** Wat houdt het dilemma van de rechtsstaat in? Leg uit wat elk standpunt met dat dilemma te maken heeft.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.